

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований в 1996 році

Рівне – 2006

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И :
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мігюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №11 від 30.06.2006 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006

стилю. Вокально-хорове виконавство є особливим видом художньо-творчої діяльності, що характеризується як рядом загальних закономірностей, так і специфічними особливостями, які лежать в основі складного процесу творчого розвитку професійного мислення диригента.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуренко Е. Проблемы художественной интерпретации. Новосибирск, 1990. – 256 с.
2. Дмитриев Л.Б. В классе профессора М.З. Донец-Тесеейр. – М.:Музыка, 1974. – 64 с.
3. Коган Г.М. У врат мастерства. – М.: Сов. композитор, 1961. – 215 с.
4. Корякалова Н.П. Интерпретация музыки. – Л.: Музыка, 1979. – 208 с.
5. Костюк А. Г. Эстетические аспекты восприятия музыки. // Проблемы музыкальной культуры, – Вып. 2, – К.: Муз. Украина, 1989. – С. 143-156.
6. Костюк А.Г. Культура музыкального восприятия. В сб. "Художественное восприятие". – Л., 1971. – 456 с.
7. Костюк О.Г. Сприймання музики і художня культура слухача. – К.:Наук. думка, 1965. – 117 с.
8. Литвин Ф. Моя жизнь и мое искусство. / Пер. с фр. – Л.: Музыка, 1967. – 134 с.
9. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. – М.: Музыка, 1976. – 254с.
10. Музыкальное восприятие как предмет комплексного исследования: Сб.ст. / Сост. А.Г. Костюк. – К.: Украина, 1986. – 160с.
11. Назайкинский Е.В. О психологии музыкального восприятия. – М.: Музыка, 1972. – 367 с.
12. Фейнберг С. Пианизм как искусство. – 2-е изд. – М.: Музыка, 1969. – 598 с.

Резюме. В данной статье рассматриваются теоретические аспекты вокально-хоровой и исполнительской подготовки как составляющей части учебно-воспитательного процесса. Главное внимание уделяется формированию индивидуальности как условия становления личности студента.

Ключевые слова: исполнительство, педагогический опыт, интерпретация, музыкальное воображение.

Summary. The teoretikal aspekts vokal-chorus and praktikal training as a component of the edukational process are examined in this artikle. The main attention spares forming of the individ as the condition to become personaliti of the student.

Key words: pedagogikal experients, interpritation, musikal imagination.

Одержано редакцією 15.06.2006.

УДК: 371. 38: 78/477. 81/

І.Ф. ПЕЛЯЧИК, Т.І. КРИЖАНОВСЬКА

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Резюме. У наукових студіях І.Пелячика, Т.Крижановської аналізуються провідні ідеї теорії творчого розвитку особистості в історії шкільної музичної освіти.

Ключові слова: творчий розвиток, музична освіта, дитяча творчість, музично-педагогічна спадщина.

Проблема творчого розвитку особистості – одна з особливо актуальних в сучасній педагогіці. Вона досліджується в контексті загальних та особливих завдань, тенденцій, закономірностей навчально-виховного процесу, як необхідна умова та засіб досягнення мети в освіті, важливий принцип дидактики. Така різнобічна зацікавленість зрозуміла, адже ми живемо в добу надзвичайної мобільності інформаційного простору в усіх галузях людської діяльності, в час, коли суспільство особливо потребує творчо обдарованих професіоналів. В першу чергу це стосується сфери мистецтва і відповідно, мистецької педагогіки, для яких творчість є суттю, змістом, предметом, метою, методом функціонування. Водночас педагогічна практика засвідчує, що не дивлячись на потужні новітні тенденції, педагогіка мистецтва залишається педагогікою засвоєння знань, вмінь, навичок, тоді як, сучасна педагогічна теорія та практика потребують орієнтації на діяльнісне опанування особистістю змісту освіти, відмови від авторитарного стилю на користь діалогових форм навчання, що в цілому відповідає принципам розвивального особистісно зорієнтованого навчання, основним принципом якого є максимальна творча самореалізація вчителя та учня.

З огляду на чітко окреслені освітньою реальністю перспективи педагогічної та учнівської творчості як невід'ємних атрибутів сучасної школи вважаємо за необхідне дослідити історичні джерела цієї проблеми (в межах періоду від середньовіччя до 30-х років ХХ ст.) з метою активування та творчого впровадження в шкільну практику провідних ідей вітчизняної музично-педагогічної спадщини.

Звернувшись до історії становлення вітчизняної мистецької, зокрема музичної педагогіки, ми виявили, що на протязі тривалого часу її провідними завданнями були технічні: навчити читати ноти, навчити співати, грати. Відповідно домінували репродуктивні (муштра, заучування, багаторазові повторювання) та схоластичні (опанування теоретичними положеннями у відриві від живої музичної практики) дидактичні методи. Так репродуктивний характер навчання був показовий музичній освіті часів Київської Русі. Тогочасна знаменна, або крюкова нотація мала відносний характер (крюки вказували напрям, тип, темп та інші характеристики мелодичного руху відносно основного тону та попередніх музичних звуків). Саме тому в навчанні співу

переважала методика роботи по слуху, а основною формою вокального навчання було заучування напам'ять з наступним співочим відтворенням вивченого матеріалу при допомозі крюків і знамен, регентських знаків.

У польсько-литовську добу найпоширенішими закладами вітчизняної музичної освіти були братські школи, в навчальних програмах яких важливе місце посіла музика: церковний спів з нот, музична грамота ("київське знамено"), хоровий спів (знаменний та партесний). Викладали музичні дисципліни досвідчені братчики-регенти і музиканти. При багатьох братствах існували великі церковні хори, що славились своїм мистецьким співом. "Братства надавали великого значення культивуванню партесного співу, що його можна було б протиставити пишному католицькому богослужінню... як щось самобутнє й рівноцінне за емоційним впливом. Тому не лише хористи, утримувані братствами, а й інші учні навчались у школах багатоголосого (партесного) співу з нот, знайомились з теоретичними основами музики..." [8, 50]. На Україні та в Росії особливо цінувались випускники братських шкіл, що вміли співати за будь-якими "гласами", створювати партесні композиції відповідно існуючим канонам.

В другій половині XVII ст.-XVIII ст. відбувається оновлення вітчизняної музичної педагогіки на основі світської та демократичної доміант. Водночас в умовах назрілої необхідності організації систематичної музичної освіти, ще тривалий час основними центрами підготовки музичних кадрів залишалися колеґіуми і особливо, Київська академія, музичне навчання в яких здійснювалось відповідно релігійним орієнтирам попереднього періоду. Так деякий час іспити з музики були обов'язковими для випускників старших класів. В усіх молодших класах викладався спів з нот, спудеї зобов'язані були співати у братському церковному чи конгрегаційному хорах, що обслуговували церковні та академічні церемонії, свята (диспути, рекреації). У цьому закладі існував хороший оркестр, де студенти навчались грі на музичних інструментах. Хори та оркестр стали своєрідною творчою лабораторією, школою професійної композиції для Г.Сковороди, М.Березовського, А.Веделя та ін. Протягом XVIII ст. у Київській Академії не було спеціального класу співу. Його вивчали в хорах. Лише на початку XIX ст. починають працювати класи нотного співу, інструментального виконавства.

На протязі ХУІІІ ст. в результаті зростання художньо-естетичних потреб світської та церковної знаті а також розвитку виконавської, зокрема інструментальної та хорової культури у вітчизняній музичній педагогіці сформувалась тенденція професіоналізації музичного навчання. Поряд із старими формами підготовки музичних кадрів в цей період виникають спеціальні музичні навчальні заклади: Глухівська, Січова співацька школи, Музична академія у Кременчуці та ін. У 1738 році був виданий указ, що узаконив існування Глухівської школи. Цей документ містив розпорядження про необхідність навчати дітей партесному співу, грі на скрипці, гусях, бандурі, а також танцям. Як зазначає український дослідник історії вітчизняної музичної освіти В.Ф.Іванов, вихованці Глухівської школи застосовували здобуті знання в різних галузях співацької практики. Традиції школи справили значний вплив на творчу та педагогічну діяльність видатних представників вокального мистецтва – М. Полторацького, його учнів – М.Березовського, Д.Бортнянського та інших.

Січова співацька школа, що бере початок свого існування з др. пол. XVII ст., готувала співаків для церковних хорів, зокрема для Покровської церкви. Учні школи вивчали нотну грамоту, засвоювали повний обсяг обіходного співу, вдосконалювали навички виконання літургійних піснеспівів. З Межигірського монастиря запрошувались монахи-вчителі, які застосовували дві методики навчання: на початковому етапі – "по слуху", на подальшому – "по ноті" [7]. Зазначимо, що ці методики зберегли своє значення в практиці музичного виховання XIX-XX ст.

В цілому історія музичної педагогіки засвідчує, що музичне виконавство, зокрема мистецтво хорового співу ХУІІ-ХУІІІ ст. знаходилося на дуже високому рівні, вражаючи слухачів розспівністю, барвистістю звучання. Основою співочого навчання була абсолютна система сольмізації. Репертуар складала переважно церковна музика, світські та народні хорові зразки були рідкісним явищем. Більшість підручників того часу пропонували вивчення елементів нотної грамоти у відриві від музичної творчості. Про високий виконавський рівень кріпацький капел свідчить В.Стасов з приводу хору графа Шереметьєва, керованого Т.Ломакіним: "Выработанности и совершенству эстетической стороны исполнения должна непременно предшествовать строгость и полнота учения технического... Мы бывали не раз свидетелями того, как этот хор, а prima vista выполнял с листа, без приготовления, трудные и сложные сочинения классических древних авторов. Мы также бывали свидетелями, как в случаях остановки в ... отдельных голосах, например в тенорах, капельмейстер говорил, с какого места и с какого такта начать, все же прочие голоса вступали правильно в своих местах, без всякого особого указания. И если первый из этих двух фактов доказывает отличную школу, верную дорогу учения, то второй лучше всего свидетельствует, к какому вниманию и наблюдению приурочен слух каждого человека в этом хоре" [6, 34-35].

Музична освіта XIX ст. в цілому продовжує збереження технічних пріоритетів попереднього періоду. Головним завданням співочого навчання залишався вільний та досконалий спів з нот. Саме тому в методиці музичного навчання широкого поширення набули шаблон та трафарет. Наприклад, в популярному посібнику 90-х років XIX ст. „Методика співу” О. М. Карасева (1854–1914 р.р.) зазначається, що навчання співу передбачає вирішення наступних завдань: навчити учнів співати початкові молитви з голосу, нот чи інших знаків в один голос, в два голоси; організувати однорідний чи різнорідний церковний хор. Автор вважає, що більшість дітей від природи наділені хорошим музичним слухом, проте позбавлені творчих можливостей, оскільки більше схильні до наслідування. А тому методика Карасева спрямована не на виховання, а на муштру учня, на засвоєння ним формальних знань, ремісничих вмінь та навичок [1, 50-54].

Проте в музичній освіті кінця XIX – поч. XX ст. вже зріли паростки прогресивної педагогічної практики. Однією з таких яскравих ідей була проблема дитячої музичної творчості. Так О.Л. Маслов (1876-1914 р.р.) протестує проти переоцінки дидактичного значення теоретичних знань в процесі музичного виховання: підсилене „... вивчення нотної грамоти легко може вбити в дитині як музичну чутливість, так і інтерес до краси та творчу уяву” [2, 63]. На першому місці в педагогічному процесі повинно знаходитись стимулювання творчої діяльності дітей, адже діти дивляться на оточуючий світ не очима дослідника, а скоріше очима митця. „Суть душевного життя дитини полягає в рухові..., лише за допомогою активної діяльності можливе зародження думок і можлива робота фантазії. Активність ...є творчість, отже, духовне зростання людини також є творчість”. Ця творча діяльність повинна підтримуватись на всіх уроках, в тому числі і на заняттях співом, де вона може виявитись у виконання наступних вправ: виконанні вивчених пісень на свій лад, створенні мелодій на певний текст, самостійному завершенні музичних речень, створенні мелодій на заданий ритм та ін. [2, 64].

Важливою складовою вітчизняної музично-педагогічної концепції творчого розвитку особистості поч. XX ст. стали педагогічні ідеї М.Лисенка (1842-1912 р.р.) Провідними методичними векторами процесу музичного формування особистості він вважав наступні:

- розвиток свідомої, культурної, всебічно розвиненої особистості музиканта (учня) як провідна мета навчально-виховного процесу;

- народна пісня є навчальним середовищем, в якому зростає учень. Її виконання потребує активізації творчих здібностей дитини, оскільки фольклорне виконавство передбачає сформованість імпровізаційних вмій та навичок. Водночас класична музика, як важлива складова музично освітнього процесу є для учня взірцем шляхів творчого синтезу фольклору та професійної композиторської діяльності;

- засвоєння музично-теоретичних знань повинне відбуватись на кращих зразках народної та професійної музичної творчості. Такий підхід сприятиме розвитку осмисленості усіх видів музичної діяльності, зокрема, творчої, слухацької та виконавської;

- широке використання змагально-ігрових форм роботи, як засобу стимулювання та активізації творчого потенціалу учня;

- забезпечення цілісного художньо-естетичного розвитку учня в умовах мистецького навчального закладу комплексного типу (Музично-драматична школа М.Лисенка); стимулювання інтерпретаційно-творчих здібностей дітей в процесі виконання дитячих опер, основоположником яких вважається композитор [3, 181-185].

Це підтверджують учні Музично-драматичної школи М.Лисенка В.Мерзляков, А.Буцької, Л.Ревуцький у спогадах про свого видатного вчителя, відзначаючи, що „серед інших київських мистецьких шкіл, курсів, студій – державних і приватних – школа Лисенка користувалась найбільшою популярністю. В ній панувала жива, творча атмосфера... У своєму учбовому процесі вона (школа) майже не дотримувалась якихось сталих формальних програм чи планів, її навчально-виховна система ґрунтувалася на принципах всебічного розвитку творчих можливостей учня, виховання у ньому безупинного прагнення до мистецького вдосконалення. А це не вкладалось у жодні норми” [10, 649-650].

Яскравий представник школи М.В.Лисенка, його учень і творчий та педагогічний спадкоємець – К.Г.Стеценко (1882-1922 р.р.) був переконаний, що одним із важливих завдань музичної педагогіки є виховання дитини на основі розвитку в ній потягу до прекрасного, пробудження художньо-творчого начала у її свідомості. Саме такий могутній виховний потенціал, на думку К. Стеценка містить фольклор. Зокрема, працюючи з дітьми молодшого шкільного віку, він використовував поєднання музично-поетичного і хореографічного начал, які містяться у дитячих народних піснях, наприклад, в піснях з елементами драматизації, що слугували йому дидактичним матеріалом, активізуючи прояви дитячої виконавської творчості. Аналогічну точку зору відстоював В.М.Верховинець (1880-1938 р.р.), який вважав, що ніщо так не розвиває розумову, емоційну, творчо-діяльнісну сфери свідомості дитини, як ігри, що являють собою синтезхореографії, поезії, музики, драматизованої дії і вимагають від учасників творчого самовираження. Ще один талановитий представник школи Лисенка – М.Д.Леонтович (1877-1921р.р.) наголошував на необхідності розвитку осмисленості різних форм дитячої музичної діяльності, в тому числі і творчої, зокрема наполягав на введенні в масове музичне виховання елементів сольфеджування, музичного аналізу (характеристика мелодії з точки зору її ладово-інтонаційних, ритмічних, структурних компонентів), сприймання інтегрованих мистецьких комплексів (музика – світло – живопис), як основи формування художньо асоціативних фондів особистості.

Однією із найбільш популярних в музичній педагогіці перших десятиліть XX ст., стала проблема дитячої музичної творчості, ставлення до якої було неоднозначним. Зокрема набула поширення точка зору на дитячу творчість як дилетантизм та профанацією мистецтва, оскільки вона не керується ґрунтовними теоретичними знаннями. Прихильники іншої позиції доводили: дитяча творчість корисна в роботі лише з обдарованими дітьми. Б.Асаф'єв, Н.Я.Брюсова, П.О. Козицький, Б.Л.Яворський бачили в музичній творчості шлях, метод музичного освітньо-виховного процесу. Вони вважали, що музично-творчий розвиток учнів є надзвичайно важливим не лише в процесі формування майбутніх композиторів, але і у вихованні всіх дітей; були переконані, що дитяча творчість має не самостійну художню, а перш за все виховну цінність. В умовах захоплення педагогічних практиків теорією „вільного виховання”, що поряд з прогресивними ідеями про увагу до особистості дитини, про її творчий розвиток, містила і досить „сумнівні” позиції, пов'язані з теорією „відмирання школи”, закликами до відмови від цілеспрямованого керівництва дитиною з боку вчителя.

Н.Брюсова прямо протиставляє „технічну” та „творчу” сторони мистецтва, а, отже, і мистецької освіти. У своїй статті „Дитяча музична творчість (досвід 1915-1917 р.р.)” вона зазначає, що діти займаються творчістю під впливом тієї музики, яку воничують. Наприклад, прослухавши музику М.Римського-Корсакова, учні Н.Брюсової любили брати на роялі збільшені трізвуки та інші незвичні співзвуччя та лади, будувати самостійні музичні думки, висловлені знайомою їм мовою [12, 110].

Головним завданням педагогічної діяльності професора Київської консерваторії Б.Яворського (1877-1942 р.р.) стало пробудження в дітей творчих здібностей. В одній із своїх доповідей (1921 р.) він наголошував: „...Елемент творчості повинен увійти в програми всіх курсів, всюди в школах повинні вчити не тільки читати написане, але й промовляти власні слова... Класи розвитку слуху і свідомості повинні розвивати творчі навички в плані вивчення різних видів побудов форми, класи слухання музики – в плані уміння слухати не тільки чужі думки, але і свої власні” [5, 73]. Педагогом була створена цілісна концепція розвитку асоціативного мислення учнів, яке, на його думку, проходить шлях від розрізнених зорових, рухових, слухових вражень через їх упорядкування, усвідомлення і поєднання у єдиний ланцюг, до високого виду асоціацій. Художнім матеріалом у роботі з дітьми за системою Б.Яворського були, народна музика, казки, вірші, професійні музичні твори для дітей. Б.Яворський визначив також етапність процесу керування музичною творчістю дитини, зокрема: накопичення вражень; спонтанний вираз творчого начала; імпровізування (рухове, мовне, музичне); творення оригінальних зворотів; власна музична творчість [11, 114-119].

Палким прихильником концепції музично-творчого виховання дітей був також Б.Асаф'єв (1884-1949 р.р.). В статті „Про музично-творчі навички в дітей” (1926 р.) він зазначає, що важливим завданням музичного виховання є „викликання творчого обдарування”, яке притаманне значній кількості людей. Під творчим обдаруванням видатний педагог розуміє здібність особистості до винаходу та комбінування матеріалу, адже, по суті „будь-який творчий винахід є комбінування по-новому попередніх даних” [4, 91]. Власну позицію автор обґрунтовує наступним чином: „Кожен, хто хоч трохи відчув в будь-якій сфері радість творчості, буде здатен сприймати та цінувати все позитивне, що робиться в цій сфері, і з більшою інтенсивністю, порівняно з тим, хто лише пасивно сприймає. Музична творчість не виявляється лише у творенні „складних музик”, вона різноманітніша та більш розгалужена, ніж це здається. Викликати її – означає перш за все звернути увагу дітей на те, що вони співають та грають, тобто на музичний матеріал” [4, 92]. Б.Асаф'єв пропонує використовувати наступні прийоми „стимулювання творчого інстинкту”: вар'ювання наспіву, створення підголосків до мелодії пісні, вокально-інструментальне імпровізування. Водночас він акцентує невимушений характер творчого вправлення дитини, відсутність авторитаризму з боку вчителя: „Творення музики в школі не повинне стати предметом – „теорією композиції”... Керівник повинен викликати та підтримувати бажання творчості, спрямовуючи та регулюючи прийоми і смак, але лише у окремих випадках узагальнюючи їх у правило” [4, 158].

Близькою поглядом Б.Асаф'єва щодо вирішення проблеми творчого розвитку учнів була позиція П.О.Козицького (1893-1960 р.р.), який зв'язав „нові” форми музичної навчальної роботи (слухання музики та творчу імпровізацію) зі „старим” видом виконавства – хоровим співом, наповнивши його якісно новим змістом. Він стверджує, хоровий спів закладає в дітях міцний фундамент справжньої музикальності, тобто розвиває музично-ритмічний слух в такій мірі, що це дозволяє учням сприймати музику і вільно оперувати нею (прочитати з аркуша, транспонувати, доутворювати, імпровізувати та ін.). Першорядну увагу педагог приділяв творчій зацікавленості дітей в процесі музичних, зокрема хорових занять. Наприклад, він радив використовувати з метою розспівування не конструктивні вокальні вправи, а розспівки на матеріалі розучуваної пісні. Це, на його думку, сприятиме ґрунтовному засвоєнню твору, свідомій і творчій праці над складними елементами музичної мови хорової музики. Т. ч. музично-педагогічна діяльність П.Козицького була спрямована перш за все на формування в учнів творчого ставлення до музичного мистецтва шляхом їх прилучення до різноманітних форм музичної діяльності [5, 75-78].

Отже, ретроспективний огляд проблеми творчого розвитку особистості в процесі музичного виховання та освіти дозволяє твердити, що в історії вітчизняної музично-дидактичної практики до ХХ ст. в цілому переважав технічний (ремісничий) підхід, що зумовлювався культурними потребами суспільства. Музично-педагогічні ідеї перших десятиліть ХХ ст. демонструють різноманітні ідеї щодо проблем музичного виховання в молодій „радянській школі”, зокрема, особливо активно пропагувалось спрямування музичного навчання на користь „вільної музичної творчості” (Н.Брюсова, Б.Яворський, Б.Асаф'єв). Педагогічний спадок видатних українських композиторів цього періоду демонструє розуміння провідних передумов творчого зростання особистості: наявність адекватного педагогічного середовища, що забезпечує розвиток інтелектуальної, мотиваційної та діяльнісної складових процесу учнівської творчості; виявляє особливу зацікавленість оновленням музично-освітньої практики в напрямі збагачення видів музично-дидактичної діяльності, зміни цільових векторів навчального музично-творчого процесу, зокрема спостерігається акцентування виховних та розвиваючих цілей (М.Лисенко, К.Стеценко, М.Леонтович, В.Верховинець, П.Козицький).

Внаслідок дефіциту кваліфікованих спеціалістів, зазначені прогресивні погляди суттєво не вплинули на стан музично-педагогічної практики 20-х років. Методичні моделі творчого розвитку дітей засобами музики не отримали в ній широкого поширення. Активний ідеологічний наступ, централізація керівництва усіма сферами культури, в тому числі науки, освіти, мистецтва, панування в них чиновницького бюрократизму та авторитаризму, переслідування індивідуального пошуку та національної своєрідності у різноманітних формах культурного самовираження, – ці сумні реалії початку 30-х років поглинули паростки педагогіки творчості та загальмували її розвиток на тривалий час. Адже система музичного виховання радянської доби проголосила викладання музики (в загальноосвітній школі) та музичних дисциплін (в початкових музичних освітніх закладах) на загальних дидактичних засадах, ігноруючи специфіку музичної діяльності, а отже, і музичного навчального процесу, як явищ, що передбачають творчість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апраксина О.А. О деятельности А.Н.Карасева. //Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия. /Сост. О.А.Апраксина. – М.: Просвещение, 1990. – С.49-55.
2. Апраксина О.А. О деятельности А.Л. Маслова. //Из истории муз. воспитания: Хрестоматия. /Сост. О.А.Апраксина. – М.: Просвещение, 1990. – С. 63-65.
3. Архімович Л.Б., Гордійчук М.М. М.Лисенко: Життя і творчість. – К.: Муз. Україна, 1992. – 256 с.
4. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
5. Величко Н.А. П.О.Козицький і проблеми музичного виховання дітей в перше післяреволюційне десятиліття на Україні. //Українське музикознавство. – в.25. – К.: Муз. Україна, 1990. – С.71-79.
6. Давыдова Е.В. Методика преподавания сольфеджио. – М.: Музыка, 1986. – 160 с.
7. Іванов В. Ф. Співацька освіта в Україні Х-ХУІІІ ст. – К.: Муз. Україна, 1992. – 323 с.
8. Ісаєвич Я. Братства і українська музична культура ХІV-ХУІІІ ст. // Українське музикознавство. – в.6. – К.: Муз. Україна, 1971. – С.47-59.
9. Крижановська Т.І., Пелячик І.Ф. Духовна музика в загальноосвітній школі: історія, традиції, новації. – Рівне: ВАТ Рівненська друкарня, 2004. – 124 с.
10. Лисенко М.В. у спогадах сучасників. /Упор. О.М.Лисенко. – К.: Муз. Україна, 1968. – 822 с.
11. Морозова С.Н. Основные направления и приемы развития детского музыкального творчества в педагогической деятельности Б.Яворского и его учеников. //Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия /Сост. О.А.Апраксина. – М.: Просвещение, 1990. – С. 113-120.
12. Румер М.А. О детском музыкальном творчестве. Из истории вопроса. // Из истории музыкального воспитания: Хрестоматия. /Сост. О.А.Апраксина. – М.: Просвещение, 1990. – С.109-113.

Резюме. В научных исследованиях И.Пелячика, Т.Крыжановской анализируются основные идеи теории творческого развития личности в истории школьного музыкального образования.

Ключевые слова: творческое развитие, музыкальное образование, детское творчество, музыкально-педагогическое наследие.

Summary. In the research work by I. Pelyachyk, T. Kryzhanovskaya analysis are given of general ideas of theory creative development of person in history school music education.

Key words: art development, musical education, children's art activity, musical-pedagogical heritage.

Одержано редакцією 25.04.2006.

УДК: 37. 048. 4 (410.1)

А.Г. КИРДА

ВИЗНАЧЕННЯ ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ ОСВІТИ В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ

Резюме. В статті окреслюються та характеризуються головні тенденції та етапи формування цілей освіти в педагогіці Великої Британії, США та Японії у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття: від окреслення загальних навчально-виховних цілей на державному рівні у законодавчо-нормативних документах до конкретизації освітніх цілей на рівні діяльності окремих середніх і вищих навчальних закладів.

У світлі завдань входження України до європейського та світового співтовариства актуальною є розробка нових концептуальних засад співробітництва і використання зарубіжного досвіду у галузі культури, науки й освіти. Важливого значення в цьому контексті набуває ґрунтовне вивчення досвіду формування навчально-виховних цілей розвинених країн Заходу й Сходу, зокрема Великої Британії, США та Японії. Цій проблемі були присвячені роботи таких українських і російських компаративістів як А.Джурицький [1], К.Корсак [3], З.Малькова [4], О.Матяш [5] та багатьох зарубіжних дослідників – К.Ісідзака [2], Д.Поуп [7], Д.Стивенсон [8] та інших.

Завданням даної статті вважаємо визначення і характеристику основних тенденцій та етапів розвитку цілей освіти в цих провідних державах.

Аналіз формування мети освіти в розвинених країнах світу в другій половині ХХ століття свідчить, що цей процес тісно пов'язаний із соціально-економічними та власне педагогічними чинниками, які спонукали покращання рівня освіти та підготовки молоді. Кожний наступний етап еволюції системи освіти взагалі та навчально-виховних цілей зокрема базувався на неможливості задоволення її потреб попередніми.

У ході дослідження було виявлено чотири провідні тенденції розвитку цілей освіти у Великій Британії, США та Японії:

- зростання ролі мети освіти в розвитку навчально-виховного процесу: дедалі частіше мета починає розглядатися як вихідна точка, що визначає всі основні компоненти навчально-виховного процесу: зміст, методи, ефективність;

- окреслення загальних перспективних цілей освіти, що пов'язані з цінностями, є трансцендентальними за своєю природою і спрямовуються на виховання й навчання учнів – майбутніх гідних громадян країни, здатних примножити її потенціал і зберегти стабільність та спадкоємність інститутів влади; такий тип цілей ухвалюється на найвищому державному рівні і він формує базис освіти та напрями розвитку школи;

ЗМІСТ

<i>Хом'як І.М.</i> Аналіз експериментального навчання української орфографії	3
<i>Парасюк І.А.</i> Морально-етичні засади «Руської трійці»	8
<i>Слободян М.Б.</i> Педагогічне новаторство Волинської гімназії та його вплив на організацію навчально-виховного процесу Кременецького ліцею ХХ ст.	11
<i>Кравченко Т.В.</i> Сімейна модель соціалізації особистості в сучасних умовах	14
<i>Повалій Л.В.</i> Особливості виховання підлітків в різних типах неповної сім'ї	16
<i>Тимошук Н.С.</i> Духовно-моральне становлення молоді в умовах особистісно орієнтованого виховання	19
<i>Хримова О.Л.</i> Дослідження вихованості і особистісного розвитку підлітка з проблемної сім'ї	22
<i>Хролець О.І.</i> Дитинство як предмет психолого-педагогічного вивчення	26
<i>Янцур Л.А.</i> Розвиток у дошкільників інтересу до творів образотворчого мистецтва	29
<i>Стаднік Н.В.</i> Мотивація відповідальності у дітей шестирічного віку	34
<i>Коренева І.М.</i> Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку спостережливості молодших школярів	36
<i>Іванова Л.І.</i> Визначення рівня літературної компетентності молодшого школяра	39
<i>Сіранчук Н.М.</i> Діагностика образномовленнєвих вмінь учнів початкових класів	43
<i>Крижанська Л.В.</i> Національні цінності в початковій школі при організації національно зорієнтованого навчально-виховного процесу	48
<i>Лопухівська А.В.</i> Формування соціальної і комунікативної активності учнів сільської школи	53
<i>Барсукова Л.М.</i> Втілення теоретичних засад історико-краєзнавчої пошукової роботи учнів в практику навчально-виховної діяльності сучасної загальноосвітньої школи	55
<i>Комарницька В.Л.</i> Концептуальні засади формування громадянської свідомості старшокласників	59
<i>Дмитрів О.В.</i> Використання методу ситуативного навчання на уроках англійської мови у загальноосвітніх школах.	64
<i>Трофімчук В.М.</i> Організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників	67
<i>Грицай Н.Б.</i> Формування пізнавальної активності учнів під час позакласних екскурсій у природу	72
<i>Ганчин Л.В.</i> Особливості навчання усного мовлення у духовних семінаріях	78
<i>Головань Т.М.</i> Дитячі притулки в Криму у II половині XIX століття	82
<i>Коваль В.В.</i> Моральне виховання неповнолітніх у пенітенціарних установах як один з основних стратегічних напрямів підготовки їх до соціальної адаптації в суспільстві	86
<i>Потапчук Т.В.</i> Пісня як засіб виховання дітей	91
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Андрія Бобиря	94
<i>Устенко К.О.</i> Оперно-хорова творчість М.В.Лисенка як засіб формування музично-естетичного мислення студентів	97
<i>Мельничук С.Ф.</i> Виконавське мистецтво і супроводжуючий його психологічний фактор – сценічне хвилювання	101
<i>Дем'яненко І.О.</i> Формування в учнів музичних шкіл навичок саморегуляції та контролю м'язового тону під час гри на гітарі	104
<i>Янцур М.С.</i> Індивідуальні навчально-дослідні завдання з професійної орієнтації при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання	107
<i>Безкоровайна О.В.</i> Виховання духовної культури особистості студента засобами соціально-ціннісної діяльності	109
<i>Костюк Л.К.</i> Специфіка викладання навчальної дисципліни «Культурологія» в умовах інтеграції освітніх систем вищої школи України у європейський простір	115

<i>Никон О.К.</i> Організація самостійної роботи студентів з дисципліни „Основний музичний інструмент” в умовах кредитно-модульного навчання	120
<i>Яковенко Л.П., Шипунова Н.О.</i> Виховання музичного мислення студентів у процесі естетичної оціночної діяльності	123
<i>Ульяновська Л.П.</i> Вокальне виховання в учбовому хоровому колективі: спроба створення сучасної концепції	127
<i>Цапун Р.В.</i> Методи вивчення народного співу в студентському фольклорному колективі	129
<i>Рабченко Т.С., Демченко В.В.</i> Моніторинг як діагностична технологія виявлення готовності випускників вищих навчальних закладів до роботи з обдарованими дітьми.	132
<i>Озерянська А.П.</i> Загальна характеристика розвитку методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України (60-ті роки ХХ століття)	137
<i>Терещук М.А.</i> Музично-драматична діяльність, як засіб удосконалення навчально-виховного процесу на факультеті іноземної філології	140
<i>Літвінчук С.Б.</i> Формування технічного мислення студентів у процесі розв’язання продуктивно-технічних завдань із загальнотехнічних дисциплін	143
<i>Самчук С.А.</i> Художня інтерпретація музичного твору	146
<i>Лукач О.М.</i> До проблеми економічної соціалізації особистості в сучасних умовах	150
<i>Колбіна Т.В.</i> Шляхи оновлення змісту формування міжкультурної комунікації студентів економічного профілю в педагогічній системі вищого навчального закладу	152
<i>Бондарчук А.Я.</i> Виховання у студентської молоді етики сімейних взаємин	155
<i>Дучинський С.В.</i> Теоретичні аспекти вокально-хорової виконавської діяльності	158
<i>Пелячик І.Ф., Крижановська Т.І.</i> Історичні аспекти проблеми творчого розвитку особистості засобами музичного мистецтва	160
<i>Кирда А.Г.</i> Визначення провідних тенденцій формування цілей освіти в розвинених країнах	164
<i>Свердлова Т.Г.</i> Формування в дітей комунікативних навичок і навичок спільної діяльності за допомогою японського досвіду групового виховання дошкільників	167
<i>Заблоцька Л.М.</i> Структура та зміст навчального процесу в початкових школах Великої Британії	172
<i>Шимків І.В.</i> Проблема оцінювання знань і моніторингу якості освіти в нормативних документах об’єднаної Німеччини	176
<i>Каур О.С.</i> Тенденції та пріоритети морально-етичного виховання підлітків у Франції	180
<i>Григорчук І.С.</i> Формування духовності в контексті християнської моральної свідомості.....	182
<i>Відомості про авторів</i>	185

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.06.2006 р. Підписано до друку 30.06.2006 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 28,24. Обл. вид. арк. 28,67. Замовлення № 19/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

**О – 59 ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20